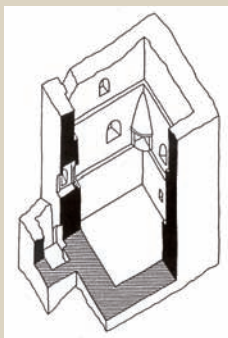

Data z dějin hradu

- 1126 – první zmínka o hradu (uveдена jeho oprava)
- 1148–1150 a 1161–1173 – na Přimdě vězněn budoucí kníže Soběslav II.
- 1249 – v hradním vězení pobýval pozdější český král Přemysl Otakar II.
- 1336 – neúspěšný pokus o dobytí hradu německým vojskem
- 1418 – hrad obléhán královským vojskem, loupeživá posádka se vzdala
- 1429 – městečko pod hradem vyplněno husity, hrad nebyl dobyt
- 1454–1592 – chátrající hrad v držení pánů ze Švamberka
- 1609 – hrad uváděn již jako pustý a zbořený
- 1675 – Přimda v majetku Kolovratů
- 1711 – hradní zřícenina poškozena zásahem blesku
- 1879 – první opravy zříceniny
- 1919–1923 – rozsáhlé opravy, v jejichž rámci byl donjon upraven do své dnešní podoby
- 1962 – zřícenina hradu se stala národní kulturní památkou
- 1968–1977 – nevhodné stavební a terénní úpravy v areálu hradu
- 2000–2011 – památková obnova pozůstatků románské věže

Zajímavosti

- Na území České republiky představuje Přimda
- jeden z nejstarších středověkých hradů,
- jednu z nejvýznamnějších památek v románském slohu,
- památkový objekt s nejstarším dochovaným hradním záchodem a věžeňskou celou,
- hradní zříceninu s pozůstatky původního románského krbu,
- jedno z nejdříve položených feudálních sídel (848 m n. m.).

Rekonstrukce donjonu.
Podle T. Durdíka, upraveno.

Z pověstí o hradu Přimdě

Jedna pověst vypráví, že hrad na kopci Přimda postavilo v dávných dobách dvanáctero obrů. Kameny na stavbu jim v zástěrách nosily jejich ženy. Když byla obří tvrz dostavěna, uspořádali obří ve své lesní chýši na úpatí hory velkou oslavu. Jeden z nich, jménem Loki, však přimíchal do vína silný uspávací prostředek. Ne-trvalo dlouho a ostatní obří se svými rodinami usnuli. Travič pak chýši podpálil a všichni, s výjimkou jeho ženy, která dlela na hradě, tam uhořeli, takže hrad patřil už jen jemu.

Loki se potom živil tím, že na cestách přepadal ze zálohy kupce nebo také vypaloval okolní vesnice. Říká se, že poslední z rodu tohoto obra unesl jistou knížecí dceru, ale protože loupežnické kousky, které prováděl, byly tuze zlotřilé, páni a chodští sedláci se nakonec spojili, hrad dobyli útokem a srovnali se zemí.

Jiná pověst se dochovala o šedivém mužíčkovi v podzemí hradu. Kdysi před mnoha lety jeden chudý nádeník sbíral dříví pod zříceninou hradu Přimda. Když nasbíral hromadu suchého dřeva a svázal je do otepi, najednou z trhlíny ve zdi vystoupil přívítivý mužíček v šedém hávu a podal nádeníkovi oblázek. Chuďas si od něj oblázek vzal, ale než se stačil zeptat, co s ním má dělat, šedivý mužíček zmizel. Protože na kamenu neshledal nic zvláštního, zahodil ho.

Doma se ho žena zeptala, od čeho se mu tak lesknou ruce a předejde kazajky, a tak jí muž vyprávěl, co se mu u hradní zříceniny přihodilo. Když si žena lesklá místa na mužově oděvu prohlédla bedlivěji, spráskla ruce nad hlavou a vykřikla: „Jezuskote, muži – to nebyl kámen, ale zlato!“ Hned nádeník pelášil ke zřícenině a dlouho tam hledal, ale oblázek už nenašel. Mohl si pak jen smutně říkat, že se mu asi zjevil jeden z permoničků, kteří v útrobách hor kutají drahé kovy.

(Podle knihy od M. Urbana *Zur Heimatskunde des Tachau-Pfraumberger-Gauebietes* z roku 1924.)

Ruins of Přimda Castle

As the most ancient preserved stone-built castle in the Czech Republic, Přimda ranks among the most distinguished Bohemian landmarks of castle architecture. This Romanesque castle near the Bohemian-Bavarian frontier was erected in the 1120s, with the first mention about it dating back to 1126. In the 12th and 13th centuries, Přimda as the sovereign's border castle played the role of a prison for prominent rivals vying for the Bohemian throne, including the future rulers Prince Soběslav II and King Přemysl Otakar II. In the early 15th century, before being forced to surrender to the royal troops, the castle's men-at-arms harassed their extended neighbourhood by raids and robberies. Despite being repaired and remodelled under the squires of Švamberk, the castle gradually fell into disrepair. In 1609, it was consequently stated as abandoned.

The first descriptions of the castle from the 16th century reveal its approximate look in the last period of its existence. With the exception of insignificant vestiges, most structures and fortifications had ceased to exist and the castle has thus been identified only with its quite compactly preserved Romanesque residential tower. During the comprehensive repairs to the ruins between 1919 and 1923, the tower acquired its contemporary look (e. g. the entrance). In spite of having been designated as a National Cultural Monument in 1962, repairs between 1968 and 1977 partially deprived Přimda of valuable features. Currently, Přimda Castle is administered by the National Heritage Institute.

Severní stěna 1. patra obytné věže. Vlevo původní průchod ze vstupního přístavku. Uprostřed výklenek se sdruženým oknem, vpravo pozůstatky krbu.

Die Burgruine Přimda

Als die älteste erhaltene Steinburg in der Tschechischen Republik gehört Přimda (Pfraumberg) zu den bedeutendsten Denkmälern der tschechischen Burgarchitektur. Die romanische Burg an der böhmisch-bayerischen Grenze wurde in den 20. Jahren des 12. Jahrhunderts erbaut, wobei die erste Nachricht darüber aus dem Jahre 1126 stammt. Im 12. und 13. Jahrhundert diente die Grenzburg Přimda als ein Gefängnis für vornehme Konkurrenten im Machtkampf um die böhmische Krone, in dessen Räumen auch die zukünftigen Herrscher (Fürst Soběslav II. und König Přemysl Otakar II.) weilten. Anfang des 15. Jahrhunderts quälte die hiesige Burgbesatzung die umliegende Gegend mit räuberischen Streifzügen, bevor sie sich den königlichen Truppen ergeben musste. Obwohl die Burg unter den Herren von Schwanberg repariert und umgestaltet wurde, verfiel sie allmählich. Demgemäß wurde sie im Jahre 1609 als leer verzeichnet.

Dank den ersten Beschreibungen der Burg aus dem 16. Jahrhundert kennt man das mutmaßliche Aussehen der Anlage in der letzten Etappe ihrer Existenz. Bis auf einige unscheinbare Spuren gingen die meisten Gebäude und Wehranlagen unter, und deshalb wird die Burg lediglich mit ihrem gewissermaßen kompakt erhaltenen romanischen Wohnturm identifiziert. Umfangreiche Reparaturen der Burgruine wurden zwischen 1919 und 1923 umgesetzt, wobei der Turm sein gegenwärtiges Aussehen erhielt (z. B. den Turmeingang). Obwohl Přimda 1962 zum Nationalkulturdenkmal erklärt wurde, verursachten die zwischen 1968 und 1977 durchgeführten Reparaturen zum Teil auch einen Verlust von wertvollen Merkmalen. Gegenwärtig wird die Burg vom Nationalinstitut für Denkmalpflege verwaltet.

Obytná věž od jihu.

Přístavek obytné věže - románské zdivo, záchod a vpravo výklenek na sezení.

Obytná věž od východu.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVIŠTĚ
V PLZNI

ZŘÍCENINA HRADU PŘIMDA
Národní kulturní památka

V roce 2012 vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, Prešovská 7, 306 37 Plzeň. 1. vydání Edice Památky západních Čech. Populárně naučná řada. Sv. 1. Texty, současné fotografie a výběr ilustrací: Petr Sokol Redakce a překlady: Karel Matásek © Národní památkový ústav, 2012 (dotisk 2015) ISBN 978-80-85035-36-0 Grafická úprava a tisk: TISKÁRNA BÍLÝ SLON s. r. o., Škroupova 11, 301 00 Plzeň Neprodejné

ZŘÍCENINA HRADU
PŘIMDA

Národní kulturní památka

ZŘÍCENINA HRADU PŘIMDA

Hrad Přimda byl vystavěn při západní hranici Čech na výrazném vrchu Českého lesa, poblíž dálkové cesty mezi Prahou a Norimberkem. Po dlouhou dobu se zde zdaleka viditelný hrad tyčil jako symbol moci českých panovníků, krátce však i jako obávané sídlo loupeživé družiny. I dnes je jeho zřícenina významnou místní dominantou na hranici mezi Čechami a Bavorskem.

Z historie hradu

Hrad Přimda byl založen nejspíše v 20. letech 12. století. Patří tak mezi nejstarší (románské) hrady na našem území a k nejvýznamnějším památkám české hradní architektury. Stavebník mohutného kamenného hradu není doložen; uvažuje se o založení z bavorské strany Děpoltem II. z Vohburku, nebo českým panovníkem, což se zdá být pravděpodobnější. První spolehlivá zmínka o Přimdě je z roku 1126. Ve svých počátcích hrad občas sloužil jako vězení pro nepohodlné konkurenty v boji o vládu v Čechách. Nedlouho po vzniku hradu tu byl dvakrát vězněn budoucí kníže Soběslav II., který tak na Přimdě nedobrovolně strávil celkem 15 let. Než se stal králem, pobýval krátce ve zdejším vězení i Přemysl Otakar II. Později se hrad stal správním centrem okolní osídlené Chody. V osadě pod hradem, kterou procházela výše zmíněná dálková cesta, se vybíralo clo.

V době sporů Jana Lucemburského s Ludvíkem Bavorským se v roce 1336 hrad neúspěšně pokusilo dobýt německé vojsko. Na počátku 15. století škodila hradní posádka širokému okolí. Část této družiny byla v městečku zajata královským vojskem a posléze popravena v Praze. Pořádek však nastolila až další vojenská výprava v roce 1418, kdy královské vojsko oblehlo hrad a jeho posádka se vzdala. V následující době husitských válek byla Přimda oporou katolické strany. Husitům se hrad získat nepodařilo, ale roku 1429 alespoň vypálili městečko.

V průběhu 16. století, kdy Přimdu a její okolí drželi Švabercové, začal hrad i přes opravy chátrat. Poté, co na přelomu 16. a 17. století došlo k poměrně rychlému střídání majitelů, byl hrad v roce 1609 označen již jako pustý a zbořený. Přeměně ve zříceninu pomohl zásah bleskem v roce 1711; tehdy se zřítla jihozápadní část věže.

První opravy zříceniny se uskutečnily v letech 1879–1880. Větší dopad na podobu hradu však měly opravy až z let 1919–1923. Tehdy došlo především k dostavbě zřícené jihozápadní části věže včetně dnešního vstupu do ní a k úpravě nádvoří. Ve 20. letech 20. století zřícenina přešla v rámci pozemkové reformy do vlastnictví státu.

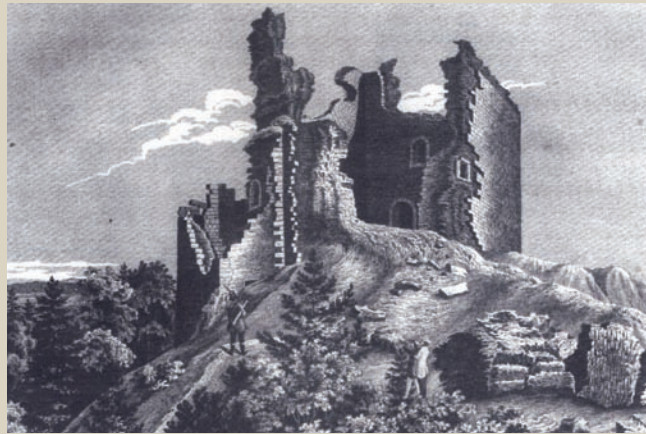

Pohled od jihovýchodu na hrad s městečkem Přimdou na kresbě F. B. Wernera z roku 1752.

Následná péče o památku neodpovídala jejímu historickému významu. V roce 1962 byla zřícenina hradu Přimda prohlášena vládou za národní kulturní památku. Na tento akt měly navázat rozsáhlé opravy. Ty se uskutečnily až koncem 60. let 20. století a trvaly do roku 1977, aniž by byly dokončeny.

Titulní strana:
Obytná věž (donjon) od severovýchodu.

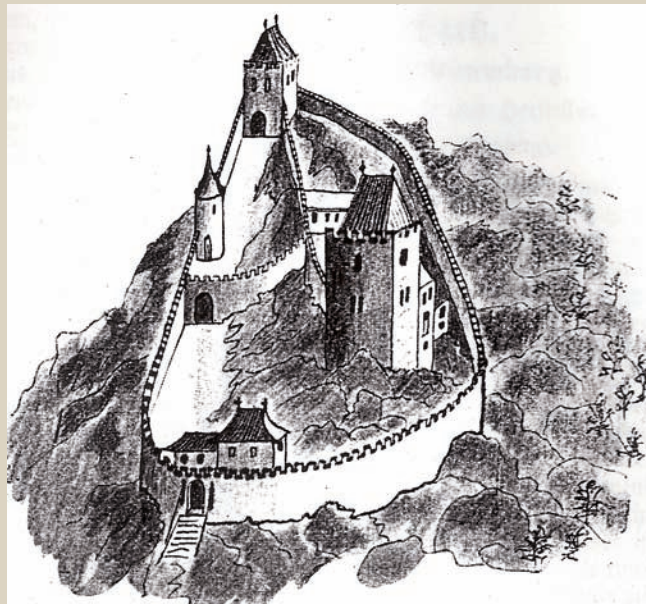
Během novodobých oprav byl areál zříceniny hradu značně poškozen použitím těžké stavební techniky a necitlivým přístupem k památkové obnově. Hrad tak přišel o velkou část své vypovídací hodnoty a o četné pozůstatky svého původního uspořádání. Poslední památková obnova (konzervace) hradní zříceniny skončila v roce 2011.

Pohled na obytnou věž od jihozápadu na rytině P. Röhricha podle kresby F. A. Hebera z 1. poloviny 19. století.

Pohled na obytnou věž od jihozápadu na fotografii z doby před rokem 1923.

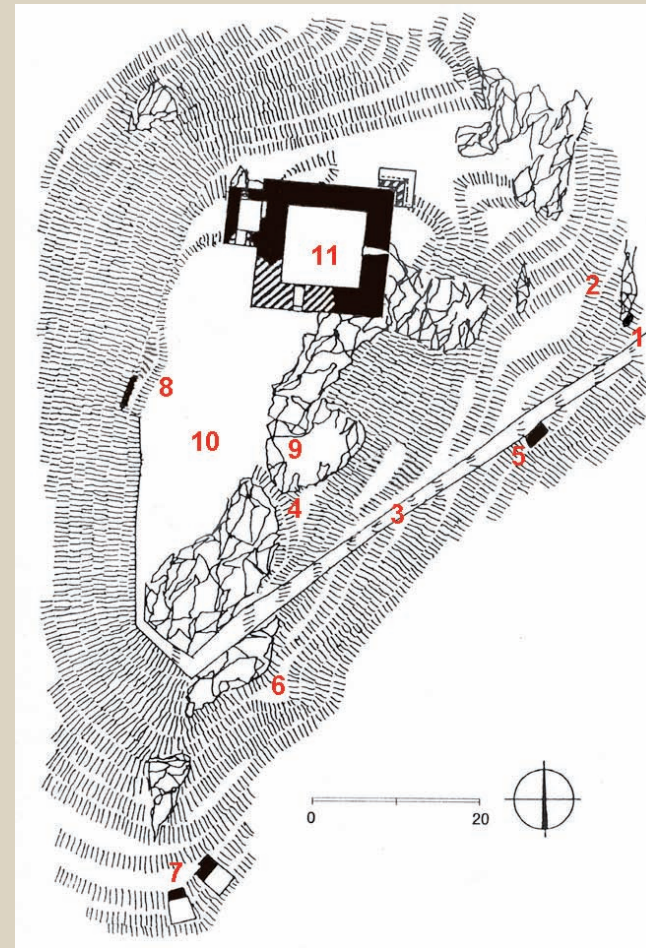
Idealizovaná (romantizující) představa o podobě středověkého hradu na kresbě od A. Baumanna, publikovaná A. Sedláčkem v roce 1905.

Popis hradu

Přimda náleží mezi hrady vyznačující se dominantní obytnou věží (donjonem). Tyto hrady byly v západní Evropě běžně budovány zejména v 11. a 12. století. U Přimdy neznáme, až na hlavní románskou věž, podobu hradu v jeho počátcích. Existence hradeb, které zde musely stát již od 12. století, je historicky doložena teprve zprávou z roku 1336. O vzhledu hradu jsme pak informováni z několika pro poznání památky důležitých popisů ze 16. století. V té době byl hradní areál tvořen tzv. spodním a horním hradem; obě tyto části odděloval skalní hřeben. Spodní hrad začínal v místech východně pod věží, kde se na přístupové cestě od městečka nacházela první brána (1). Dnes je zde vpravo u cesty pod nánosem zeminy ještě patrný zbytek zdiva.

Za touto branou směrem k věži stávaly malé stáje s obytnými místnostmi v patře (2). Poblíž pak bývaly další stáje a kůlna. Cesta stoupající prvním nádvořím dále ve svahu byla na vnější straně lemována hradbou, jejíž krátký úsek je rovněž dochován pod dnešní hranou cesty (5). Zatímco se cesta stáčela za další, druhou branou (3) směrem k třetí bráně, vylámané ve skalním hřebenu (4), hradba pokračovala dále ve svahu kolem dnes zcela zaniklé okrouhlé bašty (6), aby se přes jižní svah ostře stočila na západní okraj hradního vrcholku směrem k donjonu (11).

Úsek cesty obcházející dnes obdobně skalní hřeben je novodobý; cesta zde byla zbudována až v roce 1968 pro přepravu těžké stavební techniky. Pod tímto ohybem cesty lze vidět ve svahu zbytky dvou zděných pilířů, které kdysi zpevňovaly hradbu na jižním okraji areálu (7). K ní přiléhala hranolová věž, která již neexistuje.

Hradní areál a představa o jeho podobě v 2. polovině 16. století. Plně vyznačeno dochované zdivo, šrafované rozsah zdiva z let 1919–1923 včetně opěráku na nároží románské věže. Plán převzat od T. Durdíka, upraveno. 1—první brána, 2—stáje, 3—druhá brána, 4—třetí brána, 5—hradba, 6—okrouhlá věž (bašta), 7—věž v jižním ohybu hradby s opěráky, 8—hospodářsko-provozní budova, 9—bašta s kaplí, 10—studna, 11—obytná věž (donjon).

Pohled na obytnou věž od východu v roce 1905.

Na horním nádvoří stávala při západní hradbě podlouhlá budova (8), zahrnující místnosti pro čeled, provozní prostory (např. pekárnou) a snad i obytné prostory hradního pána. Mezi touto budovou a třetí bránou byla studna (10). Vpravo od třetí brány při vstupu na horní nádvoří se nalézala bašta s kaplí (9), propojená s obytnou věží ochozem.

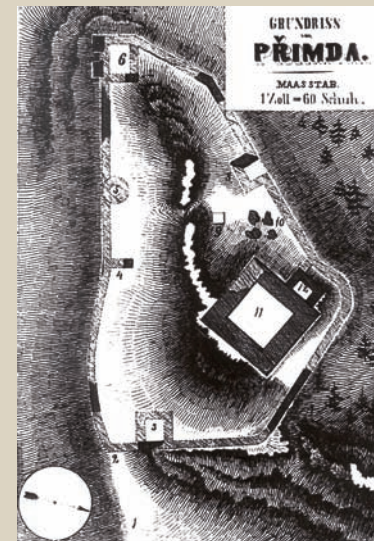
Románská obytná věž byla hlavní budovou celého hradu; dnes je také jedinou celistvěji dochovanou zdejší stavbou. Věž je vyzděna typickým způsobem: z opracovaných žulových kvádrů vytvářejících vnější i vnitřní líc mohutné zdi, zatímco jádro zdiva je tvořeno směsí lomového kamene a malty. Kromě přízemí měla věž nejméně tři patra; pouze první a druhé existují v obvodovém zdivu dodnes.

Na západní straně má věž menší přístavek, který vznikl současně s věží. V jeho nádvořní straně, v úrovni prvního patra, se nejspíš nacházel původní a jediný vstup do celé věže; dnešní vstup do přístavku je až pozdějšího data. Přízemí právě tohoto přístavku s ojediněle dochovaným záchodem (prevětem) a výklenkem pro sezení, umístěným vedle záchodu, sloužilo v románské době jako vězení. Z prvního patra se chodbičkou v tloušťce zdi procházelo z přístavku do patra věže, kde byl velký sál s krbem v koutu na protilehlé straně místnosti.

V přízemí věže, které bylo stejně jako prostor vězení zvenku nepřístupné, byly sklady. Dnešní průchod do jejího nitra vznikl až při stavebních úpravách v roce 1923. Druhé patro, tak jako první, bylo obytné. K jakým účelům sloužilo třetí patro románské věže, dnes nic bližšího nevíme.

Na severu byl hrad chráněn hradbou, která směrem k přístupové cestě navazovala na první bránu. Ani z této hradby se do dnešní doby nedochovaly žádné zbytky. Jak jsme již uvedli, některé stopy po starých budovách vzaly za své při stavebních pracích v 60. a 70. letech 20. století.

Odborné poznání hradu Přimda a historického i typologického kontextu jeho založení není uzavřeno. Prvky podobné těm, které obsahuje obytná věž Přimdy, se vyskytovaly na Pražském hradě po jeho románské přestavbě kolem roku 1135. Dílčí analogie existují i na německém území, mezi nimi například bavorský hrad Flossenbürg, ležící od Přimdy ve vzdálenosti pouhých 25 km.

Plán hradního areálu od F. A. Hebera z roku 1845 (včetně nesprávné orientace k světovým stranám).